

บทที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มเจียร์วนนท์ภายใต้นโยบาย ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

ความนำ

การผนวกรวมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนทางเศรษฐกิจกับอำนาจรัฐทางการเมืองในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เกิดขึ้นมาจากการพัฒนาของกลุ่มทุนที่ฟื้นตัวหลังวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มทุนใหม่ได้อาศัยจังหวะที่โครงสร้างการเมืองเปิดเข้ามาดำเนินการแข่งขันเพื่อให้ได้สิทธิในการปกครองประเทศ โดยลักษณะของกลุ่มทุนมีขนาดใหญ่และมีลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาด (Monopoly Capitalism) ในระบบเศรษฐกิจซึ่งลักษณะเด่นดังกล่าวมีความแตกต่างชัดเจนจากระบบการเมืองไทยที่ผ่านมาคือ เป็นการเมืองระบบเลือกตั้งที่มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่และมีรัฐบาลพรรคเด่นพรรคเดียวขึ้นมามีอำนาจในการปกครองประเทศ กล่าวคือวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 เป็นปัจจัยเร่งให้นายทุนกลุ่มหนึ่งที่น่าโดย พ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคม ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยมที่สั่นคลอนด้วยการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นมาเพื่อใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง การเข้ามาใช้อำนาจและกลไกรัฐของนายทุนกลุ่มนี้ได้ผ่านการเชื่อมโยงตัวบุคคลคือกลุ่มนายทุนผูกขาดเข้ากับตำแหน่งในโครงสร้างอำนาจรัฐที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับรัฐที่มีลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) ทำให้กลุ่มทุนต่างๆนี้พยายามที่จะผลักดันนโยบายสาธารณะหรือนโยบายทางเศรษฐกิจต่างๆเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มตนเอง โดยกลุ่มทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism) ซึ่งรวมถึงนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้วย

โดยบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน **ส่วนแรก** คือ วิกฤติเศรษฐกิจ 2540 ที่เป็นเงื่อนไขเร่งการปรับตัวของนายทุนผูกขาดเข้าสู่อำนาจรัฐ **ส่วนที่สอง** เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณกับกลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย **ส่วนที่สาม** เป็นการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณกับกลุ่มเจียร์วนนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากนโยบาย JTEPA เพื่อตอบคำถามในการวิจัยที่ว่านโยบาย JTEPA ที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นได้สะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มใด โดยทั้งสามส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาภายใต้ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) และทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism)

3.1 วิภัติเศรษฐกิจ 2540 : เงื่อนไขเร่งการปรับตัวของนายทุนผูกขาดเข้าสู่อำนาจรัฐ

ระบบเศรษฐกิจในไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขเวลาและบริบททางประวัติศาสตร์ จากระบบเศรษฐกิจแบบศักดินาเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จนพัฒนาไปสู่ทุนผูกขาด เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขเวลาและบริบททางประวัติศาสตร์ จากการที่นายทุนผูกขาดเป็นเพียงผู้รับใช้รัฐผู้พึ่งพาอาศัยรัฐ จนเปลี่ยนไปเป็นผู้เข้ามามีอำนาจรัฐ ทั้งนี้การก่อเกิด “ทุนผูกขาด” ในประเทศไทยนั้นแตกต่างจากการก่อเกิดทุนผูกขาดในประเทศตะวันตกกล่าวคือ กลุ่มทุนผูกขาดในประเทศไทยไม่ได้พัฒนามาจากการแข่งขันเสรี ไม่ได้พัฒนามาจากการแข่งขันกันด้วยความสามารถทางการตลาดและเทคโนโลยี แต่สร้างอำนาจผูกขาดขึ้นมาด้วยการใช้อภิสิทธิ์และการได้รับการคุ้มครองและปกป้องจากอำนาจทางการเมือง และการผูกขาดได้เคลื่อนตัวจากพื้นที่รัฐมายังพื้นที่สังคมที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจจากพระมหากษัตริย์ คณะผู้ปกครอง นายทุนที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับผู้ปกครองมาสู่ทุนในภาคอุตสาหกรรม การค้า และการเงินการธนาคาร¹

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐ ได้เคลื่อนตัวจากการที่นายทุนพ่อค้าเป็นเพียง “ผู้รับใช้” พระมหากษัตริย์ เจ้านายและขุนนางในฐานะเจ้าภาษีนายอากรในยุคศักดินามาสู่ “ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์” (patron-client relationship)² นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475-2516 มาสู่ “ความสัมพันธ์แบบภาคีรัฐ-สังคม” (corporatism) ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มาสู่ความสัมพันธ์ในฐานะผู้บริจาคเงินสนับสนุนพรรคการเมืองและดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด่นชัด ทั้งนี้นับตั้งแต่สมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายทุนได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงตัวเองจากการเป็นเพียง “ผู้พึ่งพิงอำนาจทางการเมือง” มาเป็น “ผู้เล่นการเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย³ ดังนั้นการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยในอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่สมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมามีแนวคิดในการเปิดเสรีการแข่งขัน โดยเฉพาะรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน ได้มีแนวนโยบายหลักในการทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคการเข้ามาลงทุนของนายทุนภาคเอกชนไทยเป็นอย่างมาก จากที่ได้กล่าวมาในบทที่แล้วว่าการจัดทำการค้าเสรีในแง่หนึ่งก็จะทำให้นายทุนภายในประเทศมีความเข้มแข็งเติบโตขึ้นเพราะ

¹ กำชัย ลายสมิตและคนอื่นๆ, เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), หน้า 32.

² วิเชียร ต้นศิริมงคล, “ความสัมพันธ์ของนโยบายการเงินไทยและวิภัติเศรษฐกิจปี 2540,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุศฎบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546)

³ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองไทย 2519-2539,” ใน ประชาชาติธุรกิจบันทึก 20 ปีเศรษฐกิจไทย (กรุงเทพมหานคร: ประชาชาติธุรกิจ, 2539), หน้า 37.

นายทุนต่างๆไม่ว่าจะเป็นรายเล็กหรือรายใหญ่ล้วนมีโอกาสที่จะเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้เหมือนกัน แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างเงื่อนไขที่งานบิดขวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบางประเภทซึ่งก็คือกลุ่มทุนผูกขาด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐโดยการเปิดเสรีย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มทุนดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดและรัฐได้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างมีนัยยะสำคัญในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของรัฐ โดยมีวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญ คือวิกฤติการณ์ในครั้งนี้ได้ล้มล้างและทำลายกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มทุนผูกขาด โดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดธนาคารพาณิชย์ที่มีอิทธิพลอย่างโดดเด่นทั้งในพื้นที่เศรษฐกิจและพื้นที่การเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา⁴ รวมทั้งกลุ่มทุนผูกขาดอื่นๆทั้งในภาคอุตสาหกรรม การค้าและการบริการ ในบริบทวิกฤติเศรษฐกิจเช่นนี้การทำงานของกลไกตลาดไม่สามารถสร้างความปลอดภัยให้กับระบบทุนนิยมได้ นายทุนผูกขาดจึงได้ปรับตัวเองเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยมที่กำลังสั่นคลอนด้วยการเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ยุทธวิธีที่สำคัญของการปรับตัวของกลุ่มทุนเหล่านี้ก็คือ การเข้าไปกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆโดยตรงด้วยการควบคุมอำนาจรัฐ

การปรับตัวของทุนผูกขาดหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540

บริบทวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ได้ล้มล้างและทำลายเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนผูกขาดและนายทุนอื่นๆ เป็นผลให้กลุ่มทุนผูกขาดเริ่มปรับตัวต่อเงื่อนไข

ในทัศนะของผาสูก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์⁵ ใน *Thailand's Thaksin : New populism or old cronyism?* และผาสูก พงษ์ไพจิตร ใน *Thailand under Thaksin : Another Malaysia?* กล่าวไว้ว่าวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ได้ทำให้นายทุนภายในประเทศรู้สึกถูกรัฐทอดทิ้ง เพราะที่ผ่านมานายทุนภายในประเทศเชื่อรัฐมาโดยตลอด ดำเนินการตามสัญญาทางการตลาดที่ให้โดยรัฐ แต่ผลที่เกิดขึ้นคือธุรกิจขนาดใหญ่ต้องปิดกิจการไปกว่า 7,000 บริษัท ประมาณ 55,000 บริษัท ที่เป็นหนี้และล้มละลาย 8 ธนาคารและประมาณ 80 บริษัทเงินทุนและหลักทรัพย์ที่ต้องปิดกิจการไป สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไม่สามารถจัดการกับเศรษฐกิจมหภาคได้ นายทุนเหล่านี้จึงพุ่งความสนใจไปที่การยึด (capture) การมีอิทธิพล (influence) และการ

⁴ เศรษฐสยาม, การผูกขาดเศรษฐกิจไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปุยมั้ย, 2524), หน้า 42-43.

⁵ วรวิทย์ โรจนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับบัณฑิต

ควบคุม (control) เหนือรัฐ⁶ เพราะเชื่อว่าพวกตนสามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ดีกว่ารัฐ และสามารถให้รัฐในการปกป้องพวกตนจากการรุกรานของโลกาภิวัตน์ที่เปิดเผยให้เห็นช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นคือ การปรับตัวของกลุ่มทุนในการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นมาในปี 2541 เพื่อตอบสนองต่อวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ ซึ่งนำโดยพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนผูกขาดด้านสื่อสารและโทรคมนาคมได้เป็นแกนนำหลักในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดจากวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ โดยการจัดตั้งพรรคการเมืองของตัวเองขึ้นมา เพื่อใช้เป็น "ช่องทาง" ในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเข้ากับอำนาจทางการเมือง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ทุนนิยมแบบพวกพ้องในประเทศไทยช่วงก่อนปี 2540 จะมีบทบาทเพียงเกาะเกี่ยวอำนาจรัฐไว้เท่านั้น แต่หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจทำให้กลุ่มทุนนิยมแบบพวกพ้องเหล่านี้ได้ยกสถานะขึ้นมาเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐเสียเอง กล่าวคือระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันอย่างเสรีจะนำไปสู่การกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุน สิ่งที่เข้ามาแทนที่การแข่งขันก็คือการผูกขาด (Monopoly) ซึ่งเป็นแหล่งของกำไรเกินปกติ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างพลังการผลิต (forces of production) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) รวมทั้งการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมผูกขาด จึงทำให้นายทุนผูกขาดต้องอาศัยอำนาจและกลไกของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะลำพังนายทุนผูกขาดเอกชนเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าวนี้ได้

วิธีการแก้ปัญหากลุ่มทุนนี้ก็คือ การเข้าไปครอบครองอำนาจรัฐด้วยตนเอง อย่างเปิดเผย โดยจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาและลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบรัฐสภาเพื่อครอบครองอำนาจรัฐ จึงกล่าวได้ว่าการกระจุกตัวและรวมศูนย์อำนาจผูกขาดทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองนี้มีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) ก่อให้เกิดการใช้อำนาจและกลไกของรัฐซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลไกของกลุ่มทุนผูกขาดที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนและการสะสมทุน ทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐเป็นทั้งเหตุและผลของการขยายตัวของ การสะสมทุนของนายทุนเหล่านี้ และการเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐของทุนผูกขาด ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้สามารถดำเนินการจัดการนโยบายให้เข้ากับผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆที่เป็นพวกพ้อง (Crony) ได้โดยตรง

⁶ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand's Thaksin : New populism or old cronyism? Paper presented at John Hopkins University-SAIS, Washington DC, United States, 27 November 2001. p.5 ใน การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 232.

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในกรณีของประเทศไทยนั้น สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ไทยได้ประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 อันเนื่องมาจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของรัฐบาลชุดก่อนๆ รวมทั้งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาที่รัฐบาลต่างให้ความสำคัญกับการเปิดเสรีการแข่งขัน โดยเฉพาะการจัดทำเขตการค้าเสรีนั้นทำให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มทุนผูกขาดสูญเสียผลประโยชน์จากการที่กลุ่มทุนรายย่อยต่างๆสามารถเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้อย่างเท่าเทียมกับกลุ่มของตน ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นการกีดขวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบางประเภทที่มีนายทุนผูกขาดเป็นเจ้าของกิจการ ลักษณะดังกล่าวจึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้นายทุนผูกขาดเหล่านี้ต้องการเข้ามาใช้อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจโดยตรงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นก็คือจะพบว่าหลังการเลือกตั้งในปี 2544 พรรคที่ได้เข้ามาเป็นรัฐบาลคือพรรคไทยรักไทยซึ่งมีลักษณะเป็นพรรคของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ โดยจะเห็นได้จากทั้งตัวนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีที่มีเบื้องหลังหลังเป็นกลุ่มทุนใหญ่ของประเทศหลายกลุ่ม การเข้ามาของกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวทำให้เกิดการผนวกรวมทุนทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐบาลจึงมีแนวโน้มที่จะสะท้อนถึงผลประโยชน์ที่กลุ่มธุรกิจซึ่งเป็นกิจการของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เครือญาติหรือพรรคพวกของผู้มีตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรจะได้รับเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ 2540 ได้สิ้นคลอนและทำลายกลุ่มทุนต่างๆ ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทุนที่ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) กลุ่มทุนที่ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ในด้านหนึ่งวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคและขัดขวางต่อกระบวนการสะสมทุนของนายทุนทำให้นายทุนไม่สามารถสะสมทุนได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในอีกด้านหนึ่งวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ “เร่ง” ให้นายทุนผูกขาดพยายามปรับตัวต่อเงื่อนไขสมัยใหม่เพื่อให้กระบวนการสะสมทุนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยม โดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคมที่ถึงแม้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากวิกฤติเศรษฐกิจในครั้งนี้แต่ก็ได้เป็นแกนนำในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนผูกขาดกับพรรคไทยรักไทย

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความเป็นมาของการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นที่มาของการรวมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ

3.2.1 การก่อตั้งพรรคไทยรักไทย : ช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง

พรรคไทยรักไทยจดทะเบียนก่อตั้งเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ถือว่าเป็นพรรคการเมืองแรกที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผู้ร่วมก่อตั้ง 23 คน โดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนผูกขาดด้านสื่อสารและโทรคมนาคมเป็นแกนนำหลัก* ในการก่อตั้งซึ่งผู้ก่อตั้งที่เป็นแกนนำส่วนใหญ่ล้วนเป็นแกนนำผูกขาดที่ประกอบธุรกิจที่มีส่วนแบ่งตลาดระดับชาติ วิฤทธิเศรษฐกิจปี 2540 เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เร่งให้ พ.ต.ท.ทักษิณ จัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นมา

หลังจากที่รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2540 เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะไม่สามารถฟื้นความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นทั้งจากในหมู่ประชาชนคนไทยและนักลงทุนต่างประเทศ จนมีการประท้วงครั้งใหญ่ของคนชั้นกลางและนักธุรกิจชั้นนำที่ถนนสีลม กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2540 และย้ายมาชุมนุมต่อที่ทำเนียบรัฐบาลจนถึงวันที่ 25 ตุลาคม 2540⁷ ในช่วงวิกฤติแห่งความเสื่อมศรัทธาต่อรัฐบาลพลเอกชวลิต ที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้ นายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรีในช่วงปี 2535 ถึง 2538 ได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นมารับบริหารประเทศอีกครั้งและเข้ารับหน้าที่แก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2540 การขึ้นมารับบริหารประเทศของรัฐบาลชวน ได้รับความคาดหวังจากประชาชนอย่างมากว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจให้ผ่านพ้นไปได้อย่างรวดเร็ว

ผลจากความคาดหวังของประชาชนที่สูงยิ่ง แต่รัฐบาลชวน กลับต้องแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจภายใต้ข้อกำหนดของ IMF เพื่อแลกกับเงินช่วยเหลือทำให้ความหวังและแรงสนับสนุนที่มีต่อรัฐบาลชวน หลีกภัย ในช่วงแรกค่อยๆ จางหายไป ขณะที่เสียงวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดกลายเป็นเสียงขับไล่รัฐบาลและต้องการให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกเรียกว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง และ/หรือ รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ด้วยโครงสร้าง

* สิ่งที่แสดงให้เห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นแกนนำหลักในการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยคือ คำพูดที่ พ.ต.ท.ทักษิณ พูดกับนายเสนาะ เทียนทองว่า "ที่เหมาะ ผมพร้อมแล้ว เงินทองส่วนหนึ่งผมกันไว้ให้ลูก ผมตัดสินใจตั้งพรรค ผมจะใช้หนี้แผ่นดิน" ไปรอดู เสนาะ เทียนทอง, "จะเอา "ทักษิณ" หรือเอา "ประเทศไทย", ใน *รู้ทันทักษิณ 4 คนวงใน insiders*, เจมส์ คัดดี บินทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2544), หน้า 20-21.

⁷ วรวิทย์ ไรจนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 267.

เศรษฐกิจการเมืองที่ปัญหาเศรษฐกิจไม่บรรเทาเบาบางอีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลที่ต้องเดินตาม IMF แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ ประกอบกับ ประชาชนที่ผิดหวังจากการทำงานของรัฐบาลได้เป็นปัจจัยที่เปิดโอกาสให้พรรคไทยรักไทยซึ่งเป็น พรรคของนายทุนผูกขาดได้เข้ามามีอำนาจทางการเมืองและครอบครองอำนาจรัฐไว้ในมือของกลุ่ม ตน

พ.ต.ท.ทักษิณ มองว่าการทำงานของรัฐบาลที่ผ่านมาผิดพลาดเป็นอย่างมาก อีกทั้งไม่เท่าทันกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจนเป็นเหตุให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ และนี่เป็น จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย จากคำกล่าวของพ.ต.ท.ทักษิณ ว่า

“ช่วงที่เราตั้งพรรคในปี 2541 นั้น ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่าสิ่งที่เราเคยทำ มาในอดีตผิดมากนั้น เพราะกระบวนการทัศน์ต่างๆได้เปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว...แต่ความคิดของรัฐบาลใน ขณะนั้นปรับเปลี่ยนได้ช้ามาก จนไม่เท่าทันกับกระแสโลกที่เปลี่ยนไป...ผมจึงคิดว่าเราต้อง คิดใหม่ ทำใหม่ และ กระตุ้นให้ประชาชน คิดใหม่ ทำใหม่ นี่คือการเริ่มต้นพรรคไทยรักไทย”⁸

พรรคไทยรักไทยจึงได้เสนอเจตนารมณ์ในการก่อตั้งพรรคว่า “พรรคไทยรักไทย สถาปนาขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกให้พี่น้องประชาชนชาวไทยผ่านพ้นวิกฤติเศรษฐกิจในครั้งนี้”⁹ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การก่อตั้งพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างเช่นนี้นับได้ ว่าเป็นการฉกฉวยสถานการณ์วิกฤติแปรเปลี่ยนให้เป็นโอกาสทางการเมือง

3.2.2 กลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย

ชัยชนะที่พรรคไทยรักไทยได้รับอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 ทำให้พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จในการจัดตั้งรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ หัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้ทุนผูกขาดที่เป็นนายทุนหลักของ พรรคและบุคคลใกล้ชิดได้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐ และคุณลักษณะของรัฐที่เป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ โดยกลุ่มทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism) หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคที่เกิดจากการจัดตั้งของนายทุนผูกขาดทางด้าน สื่อสารและโทรคมนาคมโดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นแกนนำหลักและได้มีกรรมสิทธิ์กำลังกับนายทุน

⁸ ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มุณีรัตน์, “พัฒนาการเมืองไทยเพื่อการพัฒนาประเทศ,” ใน จากจังหวัดคิด ทักษิณ ชินวัตร สู่จังหวัดก้าวพรรคไทยรักไทย : รวมคำปราศรัยและบทสัมภาษณ์พิเศษ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรค ไทยรักไทย พ.ศ.2541-2547 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547), หน้า 21.

⁹ วรุณี จำลองนาค, “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 81.

ผูกขาดกลุ่มอื่นๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้ามาบริหารประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ ด้วยความเชื่อมั่นว่าจะบริหารประเทศได้ดีกว่ารัฐบาลชุดที่ผ่านมา

กล่าวคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ถือได้ว่าเป็นผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย แม้ว่าในช่วงแรกจะมีผู้ร่วมก่อตั้งพรรคที่ประกอบด้วยนักธุรกิจ ข้าราชการ และนักวิชาการเป็นส่วนใหญ่ แต่ในเวลาต่อมากลับพบว่า มีกลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามาร่วมให้การสนับสนุนพรรคอย่างโดดเด่นมากกว่ากลุ่มอื่นๆ พรรคไทยรักไทยได้กลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักธุรกิจขนาดใหญ่บางกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจและต้องการอยู่รอดโดยเห็นถึงความจำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงจากการล้มละลายภายใต้ระบบทุนนิยมที่สั่นคลอน¹⁰

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของพรรคส่วนใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยจะพบว่าพรรคไทยรักไทยประกอบด้วยกลุ่มทุนใหญ่ของประเทศหลายกลุ่มนอกจากกลุ่มทุนทักษิณซึ่งเป็นแกนหลักของพรรคและกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์แล้ว¹¹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทยหรือ TDRI ได้ทำการวิจัยเรื่องการผูกขาดทางธุรกิจกับการเมืองพบว่าผู้ที่มีผลประโยชน์ทางการเมือง เช่น ครอบครัวของคณะรัฐมนตรีในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ที่ปรึกษาและเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจผูกขาด ตั้งแต่การเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทแม่และบริษัทลูก หรือเป็นกรรมการในบริษัทแม่และบริษัทลูก ทั้งกลุ่มทุนที่เข้าข่ายการเป็นกลุ่มทุนผูกขาดที่อาจมีผลประโยชน์ร่วมกับการเมืองทั้งทางตรงโดยการเป็นรัฐมนตรีและทางอ้อมโดยการเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้บริจาคหรือทำธุรกิจด้วยโดยกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจผูกขาดมีดังนี้ กลุ่มชินวัตรของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กลุ่มไพฑารามิกของอดีตนายกรัฐมนตรี ไพฑารามิก กลุ่มมาลิ้นนทของประชา มาลิ้นนท กลุ่มเจียรนวนนทของธนิรินทร์ เจียรนวนนท กลุ่มสิริวัฒนภักดีของเจริญ สิริวัฒนภักดี กลุ่มมหากิจศิริของประยุทธ มหากิจศิริ และกลุ่มจิ้งจอกของสุริยะ จิ้งจอกเรื่องกิจเป็นต้น¹²

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนใหญ่ที่มีลักษณะผูกขาดกับการตั้งพรรคการเมืองแล้วชิงชัยในการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลในลักษณะอำนาจผูกขาดดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองเฉพาะของรัฐทุนนิยม (Capitalist State) ในปัจจุบันซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

¹⁰ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin the business of politics in Thailand* (Thailand: O.S. Printing House, 2004), p.66.

¹¹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ประจักษ์ น้ำประสานไทย และประจักษ์ น้ำประสานไทย, *Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่* (กรุงเทพมหานคร: ยู เอ็กซ์ เพรส, 2546), หน้า 91-92.

¹² สุริยะใส กตะศิลา, "บทวิเคราะห์क्रम.ใหม่ ภาพสะท้อนธุรกิจการเมือง," *ไทยโพสต์* (7 ตุลาคม 2545): 2.

(State Monopoly Capitalism) เกิดจากการรวมตัวของทุนผูกขาดทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองเป็นกลไกอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำหน้าที่ในการขูดรีด (exploitation) และการครอบงำทางการเมือง (Political Domination) เพื่อให้ทุนผูกขาดสามารถดำรงอยู่ต่อไป ดังนั้น ความสัมพันธ์ของอำนาจทางการเมืองกับอำนาจเศรษฐกิจจึงมีความใกล้ชิดยิ่งกว่าเดิม เป็นการหลอมรวม (fusion) อำนาจทั้งสองให้เป็นศูนย์อำนาจเดียวกัน ทำให้กลุ่มทุนต่าง ๆ นี้พยายามที่จะผลักดันนโยบายสาธารณะหรือนโยบายทางเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้องตนเอง ซึ่งรวมถึงนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้วย

กล่าวคือวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านและเป็นปัจจัยเร่งให้นายทุนใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง จึงกล่าวได้ว่าการเข้ามาของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นการเข้าสู่ตำแหน่งใน **จังหวัดและโอกาส**ที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อบทบาทของกลุ่มทุนธุรกิจในการเมือง **จังหวัด**ดังกล่าวก็คือช่วงวิกฤติเศรษฐกิจที่เป็นตัวผลักดันให้กลุ่มทุนเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ส่วนโอกาสก็คือ โอกาสในการใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่รัฐบาลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจให้แก่นายกรัฐมนตรีโดยยากที่ฝ่ายค้านจะสามารถอภิปรายได้ เพราะต้องมีเสียงในสภามากกว่า 200 เสียงถึงจะมีอำนาจในการถอดถอนแต่งตั้งรัฐมนตรีเป็นต้น

ก่อนการจัดตั้งรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ได้แถลงว่าตนเองจะไม่นับเป็นนายกรัฐมนตรีถ้ารัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นยังมีที่นั่งไม่น้อยกว่า 300 ที่นั่ง* แต่รัฐบาลในขณะนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาถึง 339 คน เกินกว่ากึ่งหนึ่งของ ส.ส. ถึง 89 เสียง ครอบครองเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร จึงมีอำนาจต่อรองในเรื่องต่างๆ¹³ ชัยชนะจากการเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้กลุ่มทุนผูกขาดที่นำโดยพ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนสื่อสารโทรคมนาคมสามารถหลอมรวมอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการรวมศูนย์และการกระจุกตัวของทุนเข้ากับอำนาจทางการเมืองได้เป็นผลสำเร็จ นั่นคือกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่ได้เข้ามาครอบครองอำนาจรัฐ ยึดอำนาจรัฐ เพื่อใช้อำนาจและกลไกรัฐสร้างเงื่อนไขและ/หรือหลักประกันที่สนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มทุนเหล่านี้และเพื่อรักษาระบบทุน

* การประกาศเช่นนี้ทำให้พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน นักวิชาการและภาคสังคมอย่างมากว่าต้องการปกป้องตนเองจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 185 ที่บัญญัติว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติ ไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี นั่นก็คือ ส.ส. จำนวนไม่น้อยกว่า 200 คน สามารถยื่นอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้ เพื่อต้องการความคุ้มกันจากการถูกอภิปราย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงประกาศเช่นนี้ซึ่งจะทำให้ฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรมีไม่ถึง 200 เสียง

¹³ เกษม ศิริสัมพันธ์, "ทักษิณกับประชาธิปไตยในระบบพรรคการเมือง," ใน *รัฐพันทักษิณ : รัฐพันการเมือง*, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547), หน้า 27.

นิยมทั้งระบบให้ดำรงอยู่ เห็นได้จากการรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ บริหารประเทศจนครบวาระและได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลอีกเป็นสมัยที่ 2¹⁴

ปรากฏการณ์ที่กลุ่มทุนรุกเข้าไปยึดพื้นที่ในคณะรัฐมนตรีไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ หากแต่เริ่มปรากฏอย่างชัดเจนตั้งแต่รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมา ในเมื่อกลุ่มทุนต้องการเข้าไปมีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ของตน แต่กลุ่มนายทุนที่มาร่วมรัฐบาลของพ.ต.ท.ทักษิณ มีลักษณะต่างไปจากเดิมคือ เป็นกลุ่มทุนใหม่ที่มีนายทุนโทรคมนาคมสื่อสารเป็นแกนนำหลัก ซึ่งเป็นการพลิกโฉมหน้าการเมืองไทยใหม่ โดยในอดีตกลุ่มทุนส่วนใหญ่จะอยู่เบื้องหลังการบริหารงานของรัฐบาลและคอยสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ ถึงแม้จะมีการส่งตัวแทนของกลุ่มทุนเข้ามานั่งในตำแหน่งรัฐมนตรีบ้าง แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นด้านหลักซึ่งสามารถควบคุมกลไกการทำงานของรัฐบาลได้ทั้งหมด รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ มีลักษณะเด่นซึ่งหัวหน้าพรรคมีกำลังทุนสนับสนุนของตัวเองที่เป็นกลุ่มทุนโทรคมนาคมซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่และภายหลังจึงได้ร่วมมือเป็นพันธมิตรกับทุนโทรคมนาคมอื่นๆ คือกลุ่มมาลีนนท์ ซึ่งมีประชา มาลีนนท์เป็นตัวแทน กลุ่ม ซีพี ของธนิรินทร์ เจียรนวนนท์และกลุ่มทีทีแอนด์ที ของอดิศักดิ์ โพธารามิก โดยกลุ่มทุนเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในรัฐบาล

องค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ จึงเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายของกลุ่มทุนผูกขาดซึ่งต่างจากสมัยพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณหรือสมัยรัฐบาลอื่นๆ ของไทยก่อนหน้านี้ที่ส่วนใหญ่เป็นนายทุนกลุ่มย่อยๆ มารวมตัวกันหรือเป็นกลุ่มทุนที่ออกฤษฎี บัทยาพันธ์ เรียกว่า เป็นกลุ่มทุนท้องถิ่นต่างจังหวัด¹⁵ ซึ่งประกอบธุรกิจรับเหมาและก่อสร้างเป็นหลัก หรือไม่ก็เป็นเพียงการรวมตัวของเจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่เป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังและบางที่อาจกระทำเพียงสนับสนุนทางการเงินอยู่เบื้องหลัง อีกทั้งผู้นำรัฐบาลก็ไม่ได้ครอบครองทุนหลักอีกด้วย

การที่กลุ่มทุนยึดพื้นที่ในคณะรัฐมนตรีไม่ได้เกิดจากการแทรกตัวของกลุ่มทุนผูกขาดเข้าสู่ปริมาตรทางการเมืองเท่านั้น หากยังเป็นการสร้างนักลงทุนการเมืองหรือนักธุรกิจการเมืองซึ่งใช้อำนาจรัฐหรือกลไกรัฐผ่านนโยบายของรัฐเพื่อแสวงหาประโยชน์แก่กลุ่มทุนของตนเองอีกด้วย และเป็นเส้นทางที่นำไปสู่ระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐอย่างเป็นทางการอย่างปึกแผ่นขึ้น ความแตกต่างระหว่างหัวหน้าพรรค อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนรัฐบาลพรรคไทยรัก

¹⁴ ไฉฟาร์ สุขเกษม, ทักษิณ ปราชัย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ก, 2549), หน้า 41.

¹⁵ Ukrist Pahtmanand. The Relationship between state and Private Sector in Industrial Policy (1960-present) : From Alliance System to Oligopoly. Background Paper on Role of State Toward Industrialization Policy in Thailand, Paper present at the International Symposium on Practice of Economic Growth in Thailand, faculty of Economics

ไทยให้เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยให้เป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐได้อย่างรวดเร็ว การจัดการระบบอำนาจของพ.ต.ท.ทักษิณ แสดงให้เห็นชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นจัดวางตำแหน่งต่างๆในคณะรัฐบาลตั้งแต่แรก การจัดวางตัวบุคคลเอาไว้ในตำแหน่งต่างๆทางการเมืองของรัฐมนตรีแต่ละราย ไม่ว่าจะเป็นเลขานุการรัฐมนตรี ผู้ช่วยเลขาฯ ไปจนกระทั่งถึงการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ และการวางตัวบุคคลเอาไว้ในบอร์ดวิสาหกิจต่างๆ ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าจะต้องผ่านการยินยอมพร้อมใจ จากนายกรัฐมนตรีเสมอ

จากที่กล่าวมาเป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องการความสำเร็จทางการเมืองอย่างรวดเร็วเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้คือนายกรัฐมนตรี และการควบคุมอำนาจรัฐเพื่อผูกขาดการกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ ความพยายามในการผนวกรวมและรวมศูนย์อำนาจของกลุ่มทุนและกลุ่มการเมืองที่เรียกว่ากลุ่มทักษิณ นั้นเริ่มมีเป็นลำดับโดยการพยายามย่อยสลายกลุ่มภายในพรรคไทยรักไทยให้ขึ้นตรงต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ เพียงผู้เดียว พิจารณาจากการปรับคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลทักษิณทุกครั้ง (10 ครั้ง) อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นหลัก โดยที่กลุ่มการเมืองต่างๆมีอำนาจในการต่อรองน้อยมากและการปรับคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคไทยรักไทยนั่นเอง โดยที่ฝ่ายค้านและสังคมการเมืองไทยโดยส่วนรวมมิได้กดดันให้นายกรัฐมนตรีต้องปรับคณะรัฐมนตรี¹⁶

พรรคไทยรักไทยจึงมีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากบริษัท (Coporate) ขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลในการกำหนดความเป็นไปทางการเมืองของประเทศ อาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์การเมืองของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและกลุ่มทุนได้พัฒนาไปจนถึงจุดสูงสุด ในแง่ของการรวมตัวของอำนาจทางเศรษฐกิจของทุนผูกขาดขนาดใหญ่กับอำนาจผูกขาดทางการเมืองเป็นกลไกเพียงหนึ่งเดียวในการบริหารจัดการประเทศเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มหรือพวกพ้องของตนโดยพรรคไทยรักไทยมีความได้เปรียบเหนือกว่าพรรคอื่นในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นทุนรอนในการเลือกตั้ง ความได้เปรียบในการคุมอำนาจและกลไกรัฐในฐานะเป็นรัฐบาลรักษาการก่อนการเลือกตั้ง ความได้เปรียบในการคุมสื่อทั้งของรัฐและเอกชนเป็นต้น เมื่อการเลือกตั้งปรากฏผลดังกล่าว จึงเป็นความชอบธรรมที่พรรคไทยรักไทยสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้พรรคเดียวในการปกครองประเทศ โดยภาพรวมของการจัดคณะรัฐมนตรีชุดนี้ ยังคงไว้ซึ่งกลุ่มทุนหลักที่ยังอยู่กันครบ

Chulalongkorn University, 2005 อ้างใน วรวิทย์ จำลองนาค, "ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 100.

¹⁶ รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย ภาค 1-2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, 2548), หน้า 116.

วัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้เป็นที่ต้องการที่จะศึกษาผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ของกลุ่มทุนภายในพรรคไทยรักไทยซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่มเจียรนวนนท์ของธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ เจ้าของธุรกิจกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียรนวนนท์กับพรรคไทยรักไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้เป็นที่ต้องการที่จะศึกษาผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ของกลุ่มทุนภายในพรรคไทยรักไทยซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่มเจียรนวนนท์ ที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนในภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหาร

ธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP”^{*} โดยกลุ่มทุนนี้เป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่เริ่มมาจากร้านผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผักเล็กๆ นามว่า “เจียไต๋จิง”¹⁷ หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่าร้าน “เจียไต๋” ย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร และต่อมาได้พัฒนาเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่ขึ้นโดยเฉพาะในธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรและเป็นเจ้าของอาหารสัตว์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ในนาม บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ซึ่งสร้างตัวและขยายกิจการจนสามารถเป็นบริษัทข้ามชาติของประเทศกำลังพัฒนาที่มีอิทธิพลมาก นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าของกลุ่มธุรกิจสื่อสาร ได้แก่ บริษัท เทเลคอมเอเชีย จำกัด (มหาชน) (TA) ซึ่งได้รับ “สัมปทาน” จากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) ในปี 2534 ให้เป็นผู้ลงทุน จัดหา ติดตั้ง ควบคุม ตลอดจนบำรุงรักษาอุปกรณ์ในระบบการขยายบริการโทรศัพท์จำนวน 2.6 ล้านเลขหมายภายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นระยะเวลา 25 ปี รวมทั้งเป็นเจ้าของ บริษัทยูไนเต็ด บรอดคาสต์ติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (UBC) ดำเนินธุรกิจโทรทัศน์ระบบบอกรับเป็นสมาชิกรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยได้รับ “สัมปทาน” จากองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ระยะเวลาสัญญาสัมปทาน 25 ปี พร้อมทั้งบริษัทในเครือกว่า 300 บริษัททั่วโลกที่ครอบคลุมหลายภูมิภาคทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา¹⁸

นอกจากนี้ยังได้ทำการขยายธุรกิจต่างๆ ไปอย่างหลากหลายในอุตสาหกรรมอาหาร เช่น ธุรกิจค้าปลีกร้านเซเว่นอีเลฟเว่น, ธุรกิจโทรคมนาคมในบริษัททรู คอร์ปอเรชั่น เป็นต้น

^{*} กลุ่มเจียรนวนนท์เป็นผู้มีบทบาทหลักในการถือหุ้นของ กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ CP โดยมีบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน หรือ CPF เป็นหนึ่งในบริษัทหลักของ CP ในงานวิจัยนี้จะเน้นศึกษากลุ่มเจียรนวนนท์ที่เป็นเจ้าของกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์เป็นสำคัญ

¹⁷ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, สูดยอดเจ้าสัวไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดับเบิลเดย์, 2544), หน้า 40.

¹⁸ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, 4 อภิมหาอาณาจักรธุรกิจการค้าไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเด่น, 2545), หน้า 13.

เครือเจริญโภคภัณฑ์ประกอบธุรกิจทางด้านเกษตรและอาหารหลายชนิดมีตั้งแต่ ซื่อขายพืชไร่, ฟาร์มไก่พันธุ์, เป็ดพันธุ์, หมู, กุ้ง, ปลาทับบิม, โรงฆ่าสัตว์, โรงงานแปรรูปอาหาร, โรงงานอาหารสัตว์ ผ่านทางบริษัทลูกๆซึ่งมีอยู่กระจายทั่วประเทศไทย และในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจร (Crop Integration Business) ได้แก่ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ เมล็ดพันธุ์ จำกัด (CPS) และวิจัยกกล้าพันธุ์ยางพาราด้วย

ในงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาผลประโยชน์ของเครือเจริญโภคภัณฑ์ โดยเฉพาะบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ที่มีเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่ในภาคการเกษตรโดยเฉพาะ อุตสาหกรรมอาหารที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยรวมทั้งทวีปเอเชีย ที่จะได้รับประโยชน์ทางการค้า จากความตกลง JTEPA นี้

3.3.1 ข้อมูลของบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน)

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) แต่เดิมมีชื่อว่าบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2521 เพื่อดำเนินธุรกิจในการผลิตและจัดจำหน่าย อาหารสัตว์ในเขตภาคใต้ของไทย หลังจากนั้นในปี 2530 บริษัทได้รับอนุญาตให้นำหุ้นสามัญเข้า จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พร้อมกับขยายธุรกิจไปสู่การเลี้ยงสัตว์และดำเนิน ธุรกิจนี้อย่างครบวงจร ในปี 2537 บริษัทได้แปรสภาพเป็นบริษัทมหาชน และธุรกิจได้ขยายตัว อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นผู้นำธุรกิจเกษตรอุตสาหกรรมของประเทศ และในปี 2542 ได้เปลี่ยนชื่อ เป็น บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างการดำเนินธุรกิจ ที่มีเป้าหมายผลิตอาหารที่มีคุณภาพสู่ตลาดโลก มีกลุ่มผู้ถือหุ้นใหญ่ 2 อันดับแรก คือ บริษัท เครือ เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ถือหุ้นร้อยละ 45.6 และ บจ. ซี.พี อินเตอร์เทรด ถือหุ้นร้อยละ 6.0¹⁹

เครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) เป็นกลุ่มธุรกิจเอกชนในอุตสาหกรรมเกษตรที่ใหญ่ ที่สุดในประเทศไทย มีธุรกิจหลักคืออาหารและการเกษตร ผ่านทางบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน หรือ CPF หนึ่งในบริษัทหลักของเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารในสาย อุตสาหกรรมการเกษตรรายใหญ่ของประเทศไทย โดยดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรด้านการ เลี้ยงสัตว์และผลิตอาหารจากเนื้อสัตว์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งการดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่ จะอยู่ในประเทศและเป็นอุตสาหกรรมครบวงจร ที่เริ่มต้นตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิต อาหารสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเลี้ยงสัตว์ในเชิงพาณิชย์ การแปรรูปเนื้อสัตว์ จนกระทั่งถึงการ ผลิตอาหารสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังมีธุรกิจเกี่ยวกับการส่งออกผลไม้ไปต่างประเทศด้วย

¹⁹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ประจักษ์ น้าประสานไทย และชวพล ศิริพจนานนท์, Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่ง คั่งสู่ฐานอำนาจใหม่ (กรุงเทพมหานคร: ยู เอ็ม ซี เพรส, 2546), หน้า 115-116.

สายธุรกิจหลักของบริษัท* แบ่งออกเป็น 2 สายหลักคือ **หนึ่ง** ธุรกิจสัตว์บกจะมี สัตว์เนื้อได้แก่ ไก่, เป็ด, สุกร, ไข่ไก่, ไข่เป็ด และ **สอง** ธุรกิจสัตว์น้ำอันได้แก่ ปลาและกุ้ง การประกอบธุรกิจของบริษัทเป็นกระบวนการที่ครบวงจร โดยเริ่มตั้งแต่การพิถีพิถันจัดหาวัตถุดิบที่ใหม่ สดและได้คุณภาพเพื่อป้อนเข้าธุรกิจการผลิตอาหารสัตว์ การคัดสรรและพัฒนาสายพันธุ์สัตว์ที่มี คุณภาพ ระบบการจัดการปศุสัตว์และทำฟาร์มที่มีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนทั้งการอนุบาลสัตว์ การเตรียมพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ และการจัดการเพื่อการค้าต่อเนื่องไปจนถึงการแปรรูปเนื้อสัตว์เพื่อ จำหน่ายและการผลิตอาหารสำเร็จรูป

โดยบริษัทมีเป้าหมายที่จะเป็น **ห้องครัวของโลก** ด้วยการผลิตอาหารคุณภาพดี ที่ผู้บริโภคทั่วโลกพอใจ และผลิตภัณฑ์อาหารของบริษัทจะไม่เพียงเป็นที่ถูกใจในรสชาติ แต่มั่นใจ ได้ด้วยว่าถูกหลักอนามัยอย่างมีมาตรฐานสูง ซึ่งสอดคล้องกับ โครงการส่งเสริมการค้าและการ ลงทุนเพื่อครัวไทยสู่โลก²⁰ (Trade and Investment Promotion for “Kitchen of the World” Project) ในนโยบาย JTEPA โดยโครงการนี้จะช่วยส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารของไทย ซึ่งรวมถึงวัตถุดิบ อาหารเตรียมสำเร็จ อาหารพร้อมปรุงและอาหารพร้อมรับประทาน กล่าวคือ CP มียุทธศาสตร์หลักที่จะเป็นครัวของโลก นโยบาย JTEPA จึงมีส่วนช่วยในการเปิดโอกาสและลด อุปสรรคด้านการค้าและการลงทุนให้กับกลุ่ม CP

3.3.2 คุณลักษณะของนายทุนผูกขาดในกลุ่มเจียร์วอนท์

ธนินท์ เจียร์วอนท์ จัดเป็นนักธุรกิจที่เป็นแกนนำหลักในพรรคไทยรักไทย ที่มี ลักษณะร่วมกันกับกลุ่มทุนภายในพรรคคือเป็นนายทุนผูกขาด ที่มีการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของ ทุน (concentration and centralization of capital) อยู่ในระดับที่สูง กล่าวคือกลุ่มเจียร์วอนท์มี คุณลักษณะหลักดังนี้

3.3.2.1 นายทุนสัมปทาน

นายทุนสัมปทานคือกลุ่มนายทุนผูกขาดที่ได้รับสัมปทานจากรัฐ การได้รับ สัมปทานจากรัฐทำให้การดำเนินกิจการนั้นๆไม่มีคู่แข่ง เพราะเป็นกิจการที่ไม่เปิดให้มีการแข่งขัน เสรี ได้แก่กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียร์วอนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาสินนท์ และกลุ่มสิริวิวัฒน์พัฒนาดี โดย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผูกขาดทางการสื่อสารและโทรคมนาคม เป็นหลัก

* โปรดดูเครือข่ายธุรกิจบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน ในภาคผนวก ง หน้า 138-139

²⁰ กระทรวงการต่างประเทศ, เรือนำรู้เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand Economic Partnership Agreement, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 35.

โดยสัมปทานที่กลุ่มเจียร์วอนท์ได้รับสัมปทานจากรัฐคือ กิจการของบริษัท เทเลคอมเอเชีย คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้รับ “สัมปทาน” จากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) ในปี 2534 ให้เป็นผู้ลงทุน จัดหา ติดตั้ง ควบคุม ตลอดจนบำรุงรักษาอุปกรณ์ ในระบบการขยายบริการโทรศัพท์จำนวน 2.6 ล้านเลขหมายภายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นระยะเวลา 25 ปี

3.3.2.2 ครอบครองส่วนแบ่งตลาดอย่างผูกขาด

นายทุนที่ครอบครองส่วนแบ่งเหนือตลาดในสายการผลิตหนึ่งๆอย่างผูกขาดหรือมีอำนาจเหนือตลาด แม้ว่าพ.ร.บ.การแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542 มาตรา 25 ว่าด้วยการมีอำนาจเหนือตลาด และมาตรา 26 ว่าด้วยการควบคุมรวมธุรกิจที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมผูกขาดหรืออาจผูกขาดของเอกชนยังไม่มีเกณฑ์มาบังคับใช้* แต่หากพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ก่อนที่จะมีการแก้ไขในเดือนสิงหาคม 2544 มติที่ประชุมระหว่างอธิบดีกรมการค้าภายในกับสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ได้กำหนดการมี “อำนาจเหนือตลาด” ไว้คือ มีส่วนแบ่งตลาดเกินร้อยละ 33 และมียอดขาย 1 พันล้านบาทจากผลการสำรวจของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ พบว่ามีบริษัทที่เข้าข่ายทั้งสิ้น 41 บริษัท²¹ โดยมี 5 บริษัท เป็นบริษัทของ 3 กลุ่มทุนหลักในพรรคไทยรักไทยคือ กลุ่มเจียร์วอนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มจิ้งรุ่งเรืองกิจและจุฬารกฏ ที่เข้าข่ายเป็น “ผู้มีอำนาจเหนือตลาด” ตามเกณฑ์นี้

จากการศึกษาของวิจัยของสถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI) ดร.เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทวรรณกุล ใน “การผูกขาดทางธุรกิจการเมือง” พบว่ายังมีธุรกิจที่เข้าข่ายการมีอำนาจเหนือตลาดที่มี พฤติกรรมที่อาจเป็นการจำกัดหรือกีดกันการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการบังคับมิให้ผู้ขายปลีกขายสินค้าคู่แข่ง (exclusive dealing) การบังคับขายสินค้าฟ่วง การกำหนดราคาร่วม หรือการทุ่มตลาดเพื่อทำลายคู่แข่ง มีทั้งหมด 16 บริษัท²² โดย 7 บริษัท เป็นของกลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย ได้แก่ กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียร์วอนท์ กลุ่มมหากิจศิริ และกลุ่มสิริวัฒนภักดี โดยกลุ่มเจียร์วอนท์เข้าข่ายลักษณะ ดังนี้

* ดร.เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ แห่งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในงานวิจัยเรื่อง “การผูกขาดทางธุรกิจกับการเมือง” ได้เสนอว่า การที่มาตรา 25 และมาตรา 26 ในพ.ร.บ.การแข่งขันการค้า 2542 ไม่มีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2549) นั้นแสดงให้เห็นถึง การถ่วงเวลาและเจตนาของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีได้มีเป้าประสงค์ในการป้องกันการผูกขาดแต่อย่างใด เพราะที่ผ่านมาอันกฎหมายฉบับนี้ถูกกลุ่มทุนที่กุมอำนาจในช่วงที่ผ่านมาสกัดกั้นมิให้บังคับใช้ได้

²¹ กองบรรณาธิการ, พาณิชย์เปิดโผ 17 ธุรกิจผูกขาด 24 บริษัทเสกหลดบัญชีดำ [ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา <http://www.thaipost.net>.

²² เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทวรรณกุล, การผูกขาดทางธุรกิจกับการเมือง (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย,ม.ป.ป.), หน้า 57.

ตารางที่ 3 พฤติกรรมของกลุ่มเจียร์วอนท์ที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาดหลักในพรรคไทยรักไทยที่เข้าข่ายมีอำนาจเหนือตลาด

กลุ่มเจียร์วอนท์	สินค้า	ส่วนแบ่งตลาด (%)	พฤติกรรมที่อาจแสดงถึงการค้ำที่ไม่เป็นธรรมอดีต/ปัจจุบัน
บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน)	พันธุ์ไข่ไก่และอาหารสัตว์	ร้อยละ 40.59 (ข้อมูลปี 2548)	บริษัทเป็นผู้ผลิตและนำเข้าพันธุ์ไข่ไก่รายใหญ่ในตลาดที่สามารถกำหนดเงื่อนไขการขายพันธุ์ไข่ไก่พ่วงกับอาหารสัตว์ให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระได้
บริษัทยูไนเต็ดบอร์ดิคาสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	เคเบิลทีวี	ร้อยละ 100.00 (ข้อมูลปี 2543)	ลดทางเลือกของผู้บริโภค (สมาชิก) โดยมีจำนวนแพคเกจน้อยลงและคิดค่าบริการในราคาที่สูง

3.3.2.3 กลุ่มทุนผูกขาดที่มีการสะสมทุนในตลาดหลักทรัพย์

กลุ่มทุนผูกขาดที่มีการสะสมทุนในตลาดหลักทรัพย์คือ กลุ่มนายทุนที่มีการถือหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กล่าวคือมูลค่าราคาหลักทรัพย์ของกลุ่มทุนผูกขาดเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุนที่อยู่ในระดับสูง และหากพิจารณาจากการจัดอันดับ 100 ตระกูลเศรษฐีหุ้นไทย ณ วันที่ 30 กันยายน 2544 และ 200 ตระกูลเศรษฐีหุ้นไทย ณ วันที่ 30 กันยายน ประจำปี 2545, 2546, 2547* จะพบว่ากลุ่มเจียร์วอนท์ติดอันดับตระกูลเศรษฐีหุ้นไทยทุกครั้ง

3.3.2.4 กลุ่มที่มีการกระจุกตัวของทุนในระดับสูงจนติดอันดับโลก

กลุ่มที่มีการกระจุกตัวของทุนในระดับที่สูงจนติดอันดับโลกคือ กลุ่มนายทุนที่มีระดับการสะสมทุนสูงมากจนเป็นมหาเศรษฐีระดับโลก จากการจัดอันดับเศรษฐีโลกโดย Forbes ธรินท์ เจียร์วอนท์ ติดอันดับเศรษฐีโลก อันดับที่ 351 ในปี 2545 อันดับที่ 329 ในปี 2546 อันดับที่ 342 ในปี 2547 และอันดับที่ 387 ในปี 2548²³

* โปรดดู วารสารการเงินการธนาคาร, 20 (ธันวาคม 2544) วารสารการเงินการธนาคาร, 21 (ธันวาคม 2545) วารสารการเงินการธนาคาร, 22 (ธันวาคม 2546) และวารสารการเงินการธนาคาร, 23 (ธันวาคม 2547) อ้างใน วรวิญญ์ ไรจนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 262.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 263.

ปัจจุบันกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์นอกจากจะกลายเป็นกลุ่มธุรกิจการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยแล้ว ยังเป็นกลุ่มธุรกิจการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในทวีปเอเชีย และเป็นกลุ่มทุนไทยที่เข้าไปบุกเบิกการลงทุนในญี่ปุ่นอีกด้วย โดยบริษัทในเครือทั้งหมดสามารถสร้างรายได้ในแต่ละปีทั่วโลกมากกว่า 7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ซึ่งคุณลักษณะของทุนผูกขาดในกลุ่มเจียรวนนท์ที่ได้กล่าวมานั้น เป็นการชี้ให้เห็นถึงการกระจุกตัวและการรวมศูนย์ของทุนของกลุ่มนี้ว่าอยู่ในระดับสูง ซึ่งธุรกิจด้านอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารก็จัดเป็นหนึ่งในธุรกิจผูกขาดของกลุ่มเจียรวนนท์

3.3.3 ความสัมพันธ์ของกลุ่มเจียรวนนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

การเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นได้มี “การรวมตัวของบุคคล” ระหว่างกลุ่มทุนผูกขาดและรัฐบาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเชื่อมโยงกลุ่มทุนเข้ากับตำแหน่งในโครงสร้างอำนาจรัฐ²⁴ การที่ พ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดด้านสื่อสารโทรคมนาคมเข้ามาครอบครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ได้เป็นการกฤษฎาให้นายทุนผูกขาดที่เป็นนายทุนหลักของพรรคไทยรักไทย คนใกล้ชิดและนายทุนที่ใกล้ชิด พ.ต.ท.ทักษิณ เข้ามาครอบครองตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญทั้งหมดในรัฐบาล โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยฯ ที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่กลุ่มนายทุนผูกขาดที่นำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ได้เข้ามาควบคุมอำนาจรัฐโดยตรง

ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มธุรกิจซึ่งเข้าข่ายผูกขาดและมีอำนาจเหนือตลาดสามารถเข้าสู่อำนาจและตำแหน่งทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับธุรกิจผูกขาดในรัฐบาลนั้น ได้มีกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ของเจียรวนนท์เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย การจัดวางบุคคลในตำแหน่งรัฐมนตรีของพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นเป็นการแต่งตั้งให้นายทุนผูกขาดที่เป็นกลุ่มทุนหลักของพรรคไทยรักไทยเข้ามาครอบครองตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เช่น พิทักษ์ อินทวิทย์นันท์ อดีตผู้บริหารระดับสูงของกลุ่มในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) ตัวแทนจากกลุ่ม “เจียรวนนท์” ซึ่งประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการเกษตรครบวงจรรายใหญ่ที่สุดของประเทศและธุรกิจโทรคมนาคมรายใหญ่ของไทย ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ และในการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง วัฒนา เมืองสุข หลานเขยของธนิษฐ์ สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ส่วนวีระชัย วีระเมธากุล ลูกเขยของธนิษฐ์ ก็ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 271.

และเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งเกี่ยวกับความตกลง JTEPA ที่มีบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์กับเครือเจริญโภคภัณฑ์ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งในรัฐบาลขณะนั้นคือ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและพาณิชย์ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นประธาน “คณะกรรมการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางเจรจาจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี” โดยวินิจฉัย แจ่มแจ้ง²⁵ กล่าวว่าสมคิดเปรียบเสมือน think tank ของความตกลงนี้เพราะว่ามีบทบาทสำคัญในการผลักดันข้อตกลงต่างๆ ในนโยบาย JTEPA โดยเฉพาะความตกลงภาคการเกษตรที่เป็นสินค้าหลักของไทย ที่รัฐบาลมุ่งเน้นจัดทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อภาคธุรกิจนี้มากที่สุด

นอกจากนี้วัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์หลานชายของธนิชท์ก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการด้วย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสมคิดกับกลุ่ม “เจียร์วอนท์” พบว่า ธนิชท์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลังในสมัยที่สมคิดเป็นรัฐมนตรี ส่วนสม จาตุศรีพิทักษ์ พี่ชายของสมคิด ก็ดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ ดังนั้นข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนภายในความตกลง JTEPA จึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มทุนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสลับปรับเปลี่ยนตำแหน่งทางการเมืองต่างๆ ให้กับตัวแทนของกลุ่มทุนภายในพรรค นอกจากนี้การเสนอนโยบายต่างๆ อย่างโครงการจัดทำเขตการค้าเสรีนี้ก็สามารทำได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม สามารถสร้างประโยชน์แก่ประชาชนและในขณะเดียวกันก็สามารถเอื้อประโยชน์อย่างมหาศาลให้กับกลุ่มธุรกิจของตนเองหรือพวกพ้องได้เช่นกัน

กลุ่มเจียร์วอนท์เป็นกลุ่มทุนผูกขาดในธุรกิจเกษตรครบวงจรรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่มีแนวโน้มมีผลประโยชน์ทับซ้อนในภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหาร ซึ่งกลุ่ม เจียร์วอนท์นั้นมีความสัมพันธ์กับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ โดยเป็นทั้งกลุ่มทุนผูกขาดที่จัดตั้งรัฐบาล และเป็นกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนอยู่ภายใต้บริบทของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐที่กลุ่มทุนเหล่านี้เข้ามามีบทบาททางการเมืองและเข้ามาเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนเอง

²⁵ สัมภาษณ์ วิวินิจฉัย แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ,

กล่าวคือนโยบายของรัฐกับทุนนิยมแบบพวกพ้อง รัฐมักจะให้การปกป้องและคุ้มครองค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Protect Economic Rent) แก่พวกพ้องของตน ซึ่งการปกป้องกันดังกล่าวนี้เป็นการบิดเบือนระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เพราะมีผลทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศขาดประสิทธิภาพไป แม้จะเป็นที่ยอมรับกันในบางระดับว่า การที่รัฐเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจจะเกิดทั้งผลดีและผลเสียกล่าวคือ ผลดีนั้นจะทำให้เกิดความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ส่วนผลเสีย เช่น ทำให้เกิดการกระจุกตัวของทุน ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบทางธุรกิจ รวมทั้งเกิดการผูกขาดด้วย โดยอำนาจรัฐจะทำให้ทุนนิยมแบบพวกพ้อง สามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือสิทธิในการประกอบธุรกิจประเภทที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงได้ก่อนทุนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่พวกพ้อง และธุรกิจสาขาดังกล่าวนั้นจะได้รับการปกป้องจากภาครัฐ ทำให้ธุรกิจสาขาเหล่านี้มีกำไรเกินปกติเพราะมีคู่แข่งชั้นน้อยราย ดังนั้นทุนนิยมแบบพวกพ้องจึงต้องสร้างสภาพแวดล้อมทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเพื่อรักษาความได้เปรียบในทางธุรกิจให้กับกลุ่มตนยาวนานที่สุด

จากการที่กลุ่มเจียร์วอนที่มีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ ทำให้สามารถเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจได้ดีกว่าการทำหน้าที่ของกลไกตลาดในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังเช่นกรณีความตกลง JTEPA ที่เป็นการเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเจียร์วอนที่ได้ประโยชน์หลักจากความตกลงนี้ที่มุ่งทำความตกลงเรื่องภาคเกษตรเป็นหลัก แต่ในทางกลับกันเกษตรกรไทยซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศกลับไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ รวมทั้งยังก่อให้เกิดผลเสียขึ้นกับสาธารณะดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์มาแล้ว

3.4 สรุปท้ายบทที่ 3

วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของนายทุนผูกขาดกลุ่มหนึ่งผ่านการใช้ระบบพรรคการเมืองเป็นตัวเชื่อมโยงนายทุนผูกขาดที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับโครงสร้างอำนาจรัฐ การเข้ามาของกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวทำให้เกิดการผนวกรวมทุนทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐบาลจึงสะท้อนผลประโยชน์ของพวกพ้องที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาด การก้าวเข้ามาของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บทบาทของกลุ่มทุนธุรกิจบนเวทีการเมืองได้โดดเด่นแตกต่างกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากคณะรัฐมนตรีหลายคนในรัฐบาลมีพื้นฐานมาจากการเป็นนักธุรกิจและมีกลุ่มทุนสนับสนุนจากธุรกิจขนาดใหญ่หลายกลุ่ม กลุ่มทุนเหล่านี้เข้าข่ายธุรกิจผูกขาดระดับประเทศ อีกทั้งยังมีบทบาทเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจทางการเมืองโดยตรงกับรัฐบาลชุดปัจจุบัน ส่งผลให้อำนาจในรัฐบาลชุดปัจจุบันถูกยึดกุมโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่ระดับชาติ ดังนั้นทิศทางของนโยบาย

เศรษฐกิจต่างๆรวมถึงนโยบายการจัดตั้งเขตการค้าเสรี จึงย่อมาจากการผลิตของกลุ่มธุรกิจหรือกลุ่มทุนภายในพรรค

จากสายสัมพันธ์ของกลุ่มเจียรวนนท์ที่มีในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ โดยเป็นทั้งกลุ่มทุนผูกขาดที่จัดตั้งรัฐบาล และเป็นกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล ทำให้ข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนภายในความตกลง JTEPA จึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้กับกลุ่มธุรกิจนี้ที่จะได้รับประโยชน์ในความตกลงภาคการเกษตร ซึ่งเป็นความตกลงหลักที่รัฐบาลให้ความสำคัญมากที่สุด